

PJESNIČKE STRATEGIJE PREUVELIČAVANJA: STILISTIČKO ISTRAŽIVANJE HIPERBOLE

Tin Lemac, *Poetska hiperbola: stilska, poetička, žanrovska i autopoetička kategorija*, Akademska knjiga / Sveučilište u Zadru, Novi Sad / Zadar, 2024.

Tin Lemac, zagrebački stilističar, književni kritičar i književnik sa zadarskom adresom, jedan je od malobrojnih kroatističkih stilističara koji sustavno i kontinuirano obogaćuju humanistički knjigovni prostor. Riječ je o plodnom znanstveniku komu je rasprava, kako će ju i sam uže specificirati u uvodu, *Poetska hiperbola: stilska, poetička, žanrovska i autopoetička kategorija* osma autorska monografski usmjerena knjiga. Njegov prostor stilističkog i poetičkog čitanja u dosadašnjim je knjigama bio usmjeren autorima 20. stoljeća, pa je tako analizirao i interpretirao Vesnu Parun (*Autorsko, povijesno, mitsko: pjesnički diskurz Vesne Parun - teorija i interpretacija*, 2015. / 2022.), Josipa Pupačića (*Poetičke simetrije u pjesništvu Josipa Pupačića*, 2017.), Anku Žagar (*Stil pjesništva Anke Žagar*, 2018.) i Mariju Čudinu (*Crna kosa tanatosa: poetičko-stilska obzorja u pjesništvu Marije Čudine*, 2020.), dok su uže teorijsko-stilistički specijalizirane studije o ispovjednoj lirici (*U ime autora: prolegomena za teoriju i stil ispovjedne lirike*, 2019.), metadiskurzivnim konstituentima pjesničkog teksta (*O pjesmi pjesmom: metadiskurzivne relacije u poeziji*, 2023.) te trima stilskim indikatorima pjesničkog teksta (*Slika, refleksija, znak: Uvod u stilističko razmatranje nekih aspekata poetske morfologije*, 2023.). *Poetska hiperbola* može se ubrojiti u potonje Lemčeve doprinose stilističkoj i šire kroatističkoj literaturi.

Rasprava je strukturirana u osam tekstualnih poglavlja koja logički prate formalnu organizaciju i snažan metajezik sličnih akademskih radova. Autor najprije u vrlo kratkom uvodnom poglavlju pojašnjava neka životna i profesionalna usmjeravanja koja su dovela do zanimanja za temu hiperbole te posljedično rezultirala pisanjem knjige, a potom navodi sadržajna opća mjesta teksta. U poglavlju „Povijest istraživanja hiperbole“ Lemac se zanima za definicijska označivanja tog tropa i figure koji funkcionira kao mikro i makrostruktura, pa mu prilazi iz prostora retoričke literature i klasičnih retoričara, natuknica u književnim i lingvističkim leksikonima i enciklopedijama, potom prelazi na općestilističku literaturu, da bi završio poglavlje s uže specijaliziranim studijama koje se zadržavaju na stilističkoj i književnoteorijskoj razradi i operacionaliza-

ciji termina. Autor se jednako zadržava na antičkim kao i suvremenim autori-
ma, kao i na literaturi hrvatskog odnosno regijskog i šire inozemnog područja.
Pritom mjestimično napominje kako se njegova rasprava neće zadržavati na
određenim aspektima ili autorskim tezama, a pojedina definicijska rješenja pro-
pituje upućujući na nejasnoće glede sadržajno pokrivenog definiranja, a otvara
i pitanja preciziranja učinaka koje hiperbola proizvodi u kontekstu i s obzirom
na što/koga.

U ključnom metodološkom poglavlju „Model poetske hiperbole“ Lemac po-
stavlja svoj model za analizu i interpretaciju koji će provjeravati na konkretnim
pjesničkim tekstovima u sljedećim poglavljima i prema kategorijama naznače-
nima u podnaslovu. Najprije upozorava, slično tezama Jonathana Cullera, da je
hiperbola „jedna od temeljnih kategorija vezanih za tradicionalno i moderno
pjesništvo“ (22). Njezine realizacije utvrđuju se na temelju *hiperboličkih deter-*
minatora, koje autor izdvaja, pozivajući se na Krešimira Bagića, u jezičnim ra-
zinama i elementima, primjerice, „prefiksoidi (*hiper, super, mega, ekstra*), pri-
djevi (*izvrstan, ekstreman, nadljudski, genijalan*), prilozi (*nevjerojatno, totalno*),
superlativi pridjeva (*najveće, najbolje*) i zamjenica (*sve*)“ (22), dok je u identi-
ficiranju poetske hiperbole značajan kontekst pjesme odnosno (1) *lirsko-komu-*
nikacijska, tradicionalni koncept u teoriji lirike realizacije lirskog subjekta, i (2)
iskazna paradigma. Prema uspostavljenim realizacijama lirskog subjektiviteta
Lemac razlučuje *subjektnu, objektnu i impersonalnu* hiperbolu s njezinim pove-
zanim semantizacijama u *intimističkom, filozofskom, sociološkom ili psihološkom*
sloju koji se diskurzivira u tekstu. Kao ključni elementi dalje se izdvajaju još i
prostor i vrijeme, u koje se postavljaju već utvrđene sastavnice, a imaju različite
(pod)tipske mogućnosti realizacije. Što se tiče iskaznih tipova, kao dva glavna
tipa autor razlikuje *slikovni iskaz*, s njegovim (jezičnim) konstituentima te ba-
zom u *opisu i konotativnoj indukciji*, i *refleksivni iskaz*, oblikovan kroz *interdis-*
kursno asociranje, a potomje se zaokružuje dvama tipovima poetske hiperbole
– kao *slikovite* ili kao *refleksivne*. Autor završava poglavlje usmjeravajući se na
teorijske zasade strukturalističke i lingvostilističke misli.

Iz modela koji je autor postavio u poglavlju „Poetska hiperbola kao stilska
kategorija“ izrađuje operacionalizacijsku tipologiju u kojoj polazi od analize i
interpretacije hiperbole na više razina u stilu: razina sintagme – npr. subjek-
tna hiperbola *dvije cijele ruke* iz pjesme „Za sve su kriva djetinjstva naša“ V.
Parun, razina poetske rečenice – npr. *Rijeka me umivala za sebe* u pjesmi „Tri
moja brata“ J. Pupačića, razina kumulacije – npr. *I u tom kolu roblja, kraljeva,*

žena i smeća, / tramvaja, volova, konja, topova, vjetra, karteča, što je gomilanje u pjesmi „Plameni vjetar“ M. Krleže, razina poemema – npr. motivsko-tematska ulančavanja na sintagmatskoj osi kroz strofe u pjesmi „Noćni vlak“ I. G. Kovačića, i razina teksta – npr. kroz pojedinačne manje razine i razvoj do poemema i do razine ontemske sfere i tona pjesme „Čarolija zaborava“ I. Vrkljan. Iz tako postavljene tipologije nameće se zaključak da Lemac uzima u obzir lingvističko-semiotičke elemente polaznog teksta i zapaža da hiperbola i njezine popratne konatacijske sfere imaju stupnjeviti efekt, sve do razine u kojoj funkcionira kroz cijeli tekst, pa i onkraj toga – do autopoetičke, poetičke i žanrovske kategorije, koje su u fokusu narednih poglavlja.

U poglavlju „Hiperbola kao poetička kategorija“ Lemac ponavlja tezu svoje rasprave o hiperboli kao stilskoj figuri koja je *generičkim konstituentom lirike* jer „počiva na ekstenziji emocionalnosti lirskog subjekta“ (43), a razvidna je u svim tipovima pjesničkih modela i stilsko-poetičkim formacijama, izuzev modela koji bi se prema Z. Mrkonjiću imenovali iskustvom jezika, odnosno prema C. Milanji označiteljskom poetskom matricom. Posebice se to odnosi, smatra autor, na pjesnički stil i poetiku ekspresionizma čije pjesničke prakse uzima kao predloške na kojima dokazuje svoju tezu. Pritom uz pregled ekspresionističkog stila utvrđuje da je hiperbola njegov *poetikem*, koji razumijeva u analogiji s terminima „*fonem, morfem, stilem* i predstavlja kategoriju koja se stilski realizira u pjesničkom diskursu neke stilske formacije, ali i poetički tumači u vezi s nekim njegovim tvorbenim dominantama“ (49). Riječ je o kategoriji koju Lemac pronalazi u idejno-tematskom sloju kroz destrukciju (slike) svijeta ili apokaliptičnom nagnuću kao što je to, primjerice, u Krležinoj pjesmi „Naša kuća“, kromatskoj ekspresiji, primjerice, kroz motiv crne ptice u pjesmi „Podne i bolesnik“ A. B. Šimića i u intenzifikaciji emocionalnog sloja u lirskog subjekta, primjerice u pjesmi „Izašli su svi“ Đ. Sudete.

U sljedećem poglavlju „Hiperbola kao žanrovska kategorija“ autor radi osvrt na ljubavnu liriku, primjećujući da taj žanr „karakterizira izrazita emocionalnost koja je jedna os sastavnica hiperboličkog djelovanja“ (57). Pri razmatranju te *žanrotvorne kategorije ljubavne lirike* Lemac se zaokuplja različitim tipovima ljubavnog afektiranja diskurziviranima u *semantičkim ravnotežama* između lirskog ja i ti/drugog, a kao interpretacijski orijentiri služe mu figure ljubavnog diskurza R. Barthesa. U pjesničkim predlošcima tako se uviđaju hiperbolički učinci poput ekstatične zanesenosti i strasti (T. Ujević), čežnje i odsutnosti (D. Maksimović), pa sve do zajedništva i idealizacije voljene osobe (V. Parun).

Završno poglavlje „Hiperbola kao autopoetička kategorija“, prije rezimiranih teza rasprave u „Zaključku“, postavlja hiperbolu kao „stilotvorni, semantotvorni i smislotvorni konstituens“ (69) autorske poetike. Pritom Lemac dokazuje da je hiperbola kao ključni pokretački mehanizam okosnica Šimićeva ekspresionističkog pjesništva. Ostvaruje se na mikro i makrostrukturama u temeljnim *semantičkim jezgrama*, a to su „bog, tijelo, smrt i siromaštvo“ te *poetičko-svjetonazorskim* opozicijama materijalno – duhovno i eros – tanatos (73) u nizu autorovih pjesama.

Zaključno, može se reći da, premda se autor odlučuje raspravu usmjeriti samo na poetski podstil, ona iznjedruje niz važnih uvida koji osvjetljavaju osim teorijskih i modelskih zaključaka o hiperboli, i relevantne uvide za hrvatsku pjesničku proizvodnju 20. stoljeća konstruiranu oko hiperboličnih diskurza. Lemčeva rasprava o toj stilskoj figuri može biti odskočna daska za daljnje proučavanje hiperbole kao i pojedinačnih varijanti poetskog podstila, kako među studentima tako i među kolegama stilističarima, a, nadam se, kao i autor, da će poslužiti kao poticaj za nastajanje i dublje razvijanje sličnih teorijsko-stilističkih rasprava o drugim stilskim figurama.

Ivana BULJUBAŠIĆ SRB